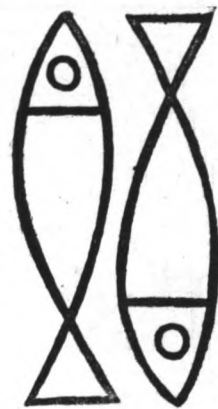

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Adres redactie: ds H. Amelink, Lekdijk 82 b, Langerak (Z.-H.)

Druk: Drukkerij „Steenbergen“, Slotlaan 220, Zeist

2 Samuël 2:12 - 3:1

De spelers en het spel

Abner, de zoon van Ner, de legeroverste van Saul... Nu waren daar drie zoons van Zeruja: Joab, Abisai en Asael; Asael was snelvoetig als een gazel in het veld.

Daar heb je Abner, oom van Saul, sterke man van de kolonelsregering in Mahanaïm. En daar heb je Joab en Asael, oomzeggers van David, rechterhand van de messias en hardloper die doodloper wordt.

Deze drie spelen een spelletje met Gods koninkrijk.

Algehele mobilisatie

Abner dan trok met de manschappen van Isboseth, de zoon van Saul, uit Mahanaïm naar Gibeon. Ook Joab en de manschappen van David trokken uit. Zij ontmoetten elkaar bij de vijver van Gibeon en bleven ieder aan een kant van de vijver.

Gibeon ligt in Benjamin en ook over Benjamin heeft Abner Isboseth koning gemaakt. Maar Gibeon ligt óók opvallend dicht bij de grens met Juda. Abner, deze kerkelijke doe-het-zelver, wil vechten tegen de messias! Dat is het trieste van Sauls huis: het móest vechten tegen de wereld en het ging vechten tegen de broeders.

Gibeon ligt in Benjamin en ook over Benjamin zal de Here David koning maken. Maar daar kan Joab niet op wachten, hij gaat het ook zelf doen. Hij valt Benjamin binnen. Ook hij gaat vechten tegen de broeders. Van hetzelfde laken en pak.

En zo is de stand: 1—1.

Het recht van de sterkste

Toen zei Abner tot Joab: *Laten de jongens toch aantreden en terwijl wij er naar kijken een kampspel houden! En Joab antwoordde: Laten ze dan maar aantreden!*

Dat is zo gek nog niet! Beide partijen identificeren zich met hun twaalftal, verliezen een minimum aan mensenlevens en kunnen de beste krachten inzetten. Wie het spel wint, wint de ernst. En het spel is een eerlijke krachtmeting.

Juist dát doet Joab aarzelen. „Niet door geweld, maar door Gods Geest“, schijnt hij te denken. Maar ja, het voorstel lijkt sympathiek, en dus: „Aangenomen!“ klinkt zijn stem over het water. Niet Gods woord maar onze daad zal beslissen.

En de stand is weer gelijk: 2—2.

Veld der dolken

Toen traden zij aan en werden geteld: twaalf voor Benjamin, voor Isboseth, de zoon van Saul, en twaalf uit de manschappen van David. En zij grepen elkaar bij het hoofd, en terwijl de een zijn zwaard in de zijde van de ander stiet, stortten zij samen neer; daarom noemt men die plaats Chelkath Hazurim; zij ligt bij Gibeon.

Veld der dolken — die bijsmaak raakt zo'n plaatsnaam nooit meer kwijt: Sneek-Utrecht, Hoogeveen...

Aan beide kanten van de vijver heerst dezelfde boze geest, wordt gevochten met dezelfde wereldse wapens. Wie het kwade niet overwint met het goede, verliest — ook hij.

Stand: 3—3.

Totale oorlog

Die dag werd de strijd buitengewoon hevig, en Abner en de mannen van Israël werden verslagen door de manschappen van David; (zie vers 19-23).

Natuurlijk: deze onverwachte uitslag neemt niemand. Ieder mengt zich in het gevecht.

En inderdaad, Juda wint de slag. Dat brengt de stand op 3—4. Maar Juda verliest zijn held. De dood van Asael, de fanatiekeling, is de gelijkmaker: 4—4.

De ontuchtering

Maar Joab en Abisai achtervolgden Abner. Toen de zon ondergegaan was en zij gekomen waren bij de heuvel Amma, die ten Oosten van Giach ligt, in de richting van de woestijn van Gibeon, verzamelden de Benjaminiten zich achter Abner, sloten zich tot één groep aan en hielden halt op de top van de heuvel. En Abner riep Joab toe: *Moet het zwaard dan altijd maar blijven verslinden? Weet je niet, hoe bitter het eind zal zijn? Hoe lang zal het duren, eer je het volk beveelt terug te keren van de achtervolging hunner broeders? Maar Joab antwoordde: Als u niet gesproken had, zou het volk zich stellig reeds vanmorgen teruggetrokken en de achtervolging van zijn broeders gestaakt hebben. Toen blies Joab op de horen en al het volk hield halt; het achtervolgde Israël niet langer en zette de strijd niet voort.*

Het is maar goed, dat Joab de aftocht blaast. Want hij zelf heeft boter op zijn hoofd — een hele kluit. Geweld van wapens lost geen kerkstrijd op. Geweld van woorden evenmin.

De overbodige oorlog

Abner en zijn mannen trokken die hele nacht door de Vlakte, staken de Jordaan over, liepen een groot deel van de nacht door en kwamen te Mahanaïm. En Joab keerde terug van de achtervolging van Abner en riep het hele volk bijeen. Van Davids manschappen werden vermist negentien man, en ook Asael; en de manschappen van David hadden een slachting aangericht onder Benjamin, zodat er van de mannen van Abner driehonderdenzestig gesneveld waren. Zij namen Asael op en begroeven hem in het graf van zijn vader te Bethlehem. Daarop trokken Joab en zijn mannen de hele nacht voort; en het begon licht te worden, toen zij in Hebron aankwamen.

Vierhonderdenvier vergeefse doden. Zoveel stukken zijn van het bord geslagen en nu is de eindstand toch nog remise. Toen ze begonnen, was David koning te Hebron en Isboseth koning te Mahanaïm. Nu alles achter de rug is, is David koning te Hebron en Isboseth koning te Mahanaïm.

'De overbodige oorlog' heeft Churchill de tweede wereldoorlog eens genoemd. Zo noemt de Geest deze broedertwist. Het was allemaal niet nodig geweest. Het heeft allemaal niets geholpen. Wereldse wapens brengen het koninkrijk van God geen stap dichterbij.

Het hoofdstuk van de hoofdschuddende God

En er was een langdurige staat van oorlog tussen het huis van Saul en het huis van David; maar David werd gaandeweg sterker en het huis van Saul gaandeweg zwakker.

„Nee“, zegt God tussen de regels van dit hoofdstuk door. „Nee, nee!“ Nee, de Heer der heren doet ons triumperen.

Gevochten werd er niet meer: dat hadden de broeders grondig afgeleerd.

Maar David werd toch sterker: gaandeweg. Terwijl David zo zijn gewone gang ging. Opstaan, eten, werken, slapen. God geeft het zijn beminden immers in de slaap?!

En de Here had het David toch beloofd? Beloofd, dat hij koning zou worden over heel Israël en dat eens op zijn troon zou zitten Davids grote Zoon? Welnu: daar dacht de Here wel aan en daar werkte de Here wel aan. Gaandeweg werd David sterker.

Want zó is het koninkrijk van God: als een mens, die zaad in de aarde werpt, en slaapt en opstaat, nacht en dag, en het zaad komt op en groeit, zonder dat hij zelf weet hoe. De grond brengt vanzelf vrucht voort.

Vanzelf, automatisch, gaandeweg.

KERKELIJK Leven

Wij hebben een kerkorde!

Er wordt in onze kerken gewerkt aan een herziening van de kerkorde.

Deze zaak is op een bijzonder goede manier aangepakt.

Een vergadering van afgevaardigden van alle kerken hebben een aantal broeders verzocht een concept voor die herziening op te stellen. Dat hebben deze gedaan. Hun werkstuk is daarna naar alle kerken gestuurd. De bedoeling is dat de kerkeraden — en de gemeenten! — zich daarmee intensief zullen bezig houden. En dat zij hun kritiek aan de commissie zullen opzenden. Die zal deze verwerken om daarna eventueel een herzien concept aan de kerken toe te zenden.

Het spreekt vanzelf dat deze kritiek, net als alle andere, moeilijk is.

Je hebt in de kerk niets aan persoonlijke opvattingen of onbekookte ideeën.

En een beetje kennis van de geschiedenis is ook geen overbodige weelde.

Je leert daarin o.a. ontdekken dat in de kerk altijd weer dezelfde dwaasheden worden uitgehaald! Je ziet ze b.v. steeds weer afwijken in de richting van harde scholastiek of oppervlakkige biblicisme, van wetticisme of normloosheid, van hiërarchie of de ordeloosheid.

En je leert ook uit de geschiedenis zien dat een mens altijd alleen in zoverre een zaak kan kritiseren als hij die kent! En dat daarom heel veel kritiek geen andere waarde heeft dan dat ze laat zien hoe weinig de kritikus van de door hem gekritiseerde kwestie afweet.

Dit even tussen twee haakjes.

De commissie is wel zo vriendelijk geweest het ook mij toe te zenden. Maar ik heb het niet ingezien. En dat deed ik uiteraard niet uit minachting voor dit werkstuk maar om een andere reden.

De redactie van Opbouw heeft namelijk besloten over het concept niet te schrijven.

Dat is natuurlijk niet „zonder grote oorzaak” geschied. Kennis van de geschiedenis is ook aan dit besluit niet vreemd!

Het ging vroeger — ik denk speciaal aan

de tijd tussen de twee wereldoorlogen die ik bewust heb meegemaakt — met kerkordelijke en andere kerkelijke aangelegenheden vaak zó: Er waren door een synode deputaten benoemd om zich over een of andere kwestie te bezinnen. B.v. over het zogenaamde „vrouwenkiesrecht in de kerk” (een totaal verkeerde uitdrukking!), over „rechtscheiding”, over het zingen van „gezangen in de eredienst” enz. enz. Deze deputaten stuurden hun rapporten meestal een half jaar vóór de volgende synode samenkwam naar de kerkeraden, opdat die ze zouden kunnen bespreken en eventueel voorstellen daarover aan de synode te doen. Daar kwam — onder ons gezegd — meestal niet zo veel van!

Maar — die rapporten werden ook gestuurd aan de grote kerkelijke „bazen”! En deze bespraken en critiseerden ze in de bladen die tot hun beschikking stonden! Heel veel kerken lieten zich zonder meer door deze „bazen” leiden. En er kwamen soms voorstellen uit de kerken over de in geding zijnde kwesties die een getrouwe weergave waren van wat de genoemde „bazen” in hun kranten de mensen hadden voorgezegd. Zo werd het synodale potje reeds vroegtijdig op het vuur gezet. Soms zelfs bijna geheel gaar gekookt.

Dit was evenwel nog lang niet alles. Want op de synode, waarop over de door de deputatenrapporten aan de orde gestelde zaken beslist moest worden, waren die kerkelijke „bazen” ook aanwezig! En ze voerden daarop dikwijls niet alleen het **éerste** woord (daartoe waren ze gerechtigd want ze waren uitgenodigd om als **prae**-adviseurs van de synode op te treden) maar soms ook het **laatste** woord. En in veel gevallen ook nog het **hoogste**. En zo werden de Geref. Kerken in feite geregeerd door enkele kerkelijke „leiders” die over een eigen krant beschikten.

Dit kwaad wilde de redactie van Opbouw voorkomen!

En daarom wordt er in ons blad niet over de nieuwe kerkorde geschreven.

We wilden ernst maken met de „mondigheid” der kerken.

Die moeten studeren, beoordelen, beslissen. En om dezelfde reden heb ik het concept voor de herziene kerkorde niet gelezen.

Ik schrijf nog wel eens over kerkordelijke kwesties. En daarbij wilde ik „vrij” zijn. Ik wilde noch rechtstreeks noch zijdelings op het concept ingaan. Niemand mocht kunnen zeggen dat ik de oordeelsvorming van de kerken over dit stuk poogde te beïnvloeden!

Dit is wel een lange inleiding op wat ik in dit artikelje eigenlijk wil zeggen.

Dat is namelijk dit **dat we een kerkorde hebben**.

Ik zeg dat omdat door hen die „buiten” zijn, en die ons soms ook een beetje „gram” zijn, nog wel eens gezegd wordt dat het in die buitenverbandse kerken een tamelijk ordeloze bedoening is! „Ze” hebben niet eens een kerkorde wordt er soms gezegd.

In reactie op deze onbillijke kritiek wil ik nu even het nuchtere, simpele feit accentueren dat onze kerken wel een kerkorde hebben! Dat de gereformeerde kerken er altijd een hadden. En dat wij die ook nog steeds hebben. Want we zijn niets anders, niets meer en niets minder, dan **doodgewone gereformeerde** kerken. Dat waren we, dat zijn we en dat blijven we onder beding van Gods genode.

De kerkorde die we hebben is de oude Dordtse!

Dat de situatie zo is, is zonder meer duidelijk.

De Gereformeerde Kerken — en dus ook wij — hebben zich bij de Overheid aangediend als — ik citeer letterlijk — kerken die „aanvaard” hebben „de (oude en nimmer af-

geschafte) Gereformeerde Kerkenordering, vastgesteld in den jare 1619 door de Nationale Synode van Dordrecht, gewijzigd door de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, den 22ste Augustus 1933 te Middelburg.”

Zo verklaarden ook onze Kerken en het spreekt vanzelf dat ze een dergelijke verklaring door en door serieus nemen! Je verkoopt als kerk aan de Overheid geen praatjes.

En, om nog iets te noemen, iedere predikant die door één van onze kerken beroepen wordt krijgt een beroepsbrief waarin o.a. dit wordt gezegd: de Kerkeraad wenst „U aller eerst nog als nader onderricht te doen weten, dat zijn kerk de Drie Formulieren van Enigheid (en die alleen), als akkoord van kerkelijke gemeenschap, onderhoudt; dat zij leeft bij de Kerkenordering van Dordrecht uit den jare 1619, zoals deze laatstelijk op de generale synode te Middelburg 1933, is herzien, en in correspondentie trad en nog verder wenst te treden met al de gereformeerde kerken in deze landen.”

Dit is ook een officiële verklaring die door onze kerken als regel werd en wordt gedaan.

En met zulke verklaringen knoeien kerken die echt kerk zijn niet!

Ook onze kerken niet!

En daarom: **wij hebben een kerkorde!**

Maar, dat spreekt vanzelf, de kerken hebben de volle vrijheid die te herzien!

Kampen.

C. VEENHOF

„Kindercommunie”

Er is in de laatste paar jaar enorm veel geschreven over de z.g. „kindercommunie”, d.w.z. over de vraag of kinderen aan het Heilig Avondmaal mogen deelnemen.

In verband met deze vraag zou ik de volgende opmerkingen willen maken in de hoop dat men die welwillend zal overdenken.

1. Het is onjuist te beweren dat het Heilig Avondmaal de **voortzetting** is van het Israëlitische Paasfeest. Om meer dan één reden. Onder andere hierom: het Paasfeest werd in de kring van het gezin gevierd en was onlosmakelijk verbonden met een offer. Het H. Avondmaal moet in de samenkomst van de gemeente gevierd worden. Het is ook altijd dáár gevierd. En het is de „toeëigening” van het offer dat Jezus Christus voor ons bracht. Het Avondmaal is de **vervulling** van dat Paasfeest.

2. Bij de doop is de dopeling volstrekt **passief**. Als een kind gedoopt wordt is dat zonder meer duidelijk. Maar ook de volwassen dopeling is **passief**. Hem kan wel allerlei gevraagd worden, maar dat gebeurt vóór de doop. En ook moet hij **bereid** zijn zich te laten dopen. Maar ten slotte **wordt** hij gedoopt. In de eigenlijke doophandeling is hij volstrekt **passief**. Bij het Avondmaal zijn wij **actief**. Wij **vieren** het Avondmaal, wij **nemen** het brood en de beker. Deze — gelovige — activiteit is een wezenlijk element in de Avondmaalsviering.

3. Bij de instelling van het Heilig Avondmaal zei onze Heiland: „doet dat tot mijn gedachtenis”. Dat wil zeggen dat tot de goede viering van het Avondmaal behoort dat wij onze Heiland **kennen** en door het geloof **verstaan** de betekenis van zijn lijden en sterven. Wij moeten in het bijzonder **verstaan** wat het zeggen wil dat het brood zijn lichaam is en zijn bloed het bloed van het Nieuwe Testament. De Rooms en hebben de leer ingevoerd dat het brood en de wijn „ex opere operato” werkt, dat wil zeggen „krachtens de handeling die voltrokken wordt”. Er hoeft geen kennis of geloof aan te pas te komen om de genade van het sacrament te ontvangen. Maar dat is een fundamentele miskenning van het Avondmaal.

4. Tot de gelovige viering van het Avondmaal behoort ook het belijden. Het Avondmaal is ook — niet alleen, niet in de eerste plaats maar toch ook — belijdenisakte. Daarover mag bij mensen die naar Gods Woord willen luisteren geen twijfel bestaan. Als wij Avondmaal vieren, in en met ons Avondmaal vieren, moeten wij — beter gezegd: mogen

IN DIT NUMMER

Pagina 77

Ds J. H. Veefkind,
2 Samuël 2 : 12-3 : 1

Pagina 78

Prof. C. Veenhof,
Wij hebben een kerkorde!
„Kindercommunie”

Pagina 79

Ds G. Janssen,
De vrijheid in Christus (2)

Pagina 80

J. Burema,
Avontuur van toetsen en
pijpjes
Drs G. E. Booy,
Zijn arbeiderskinderen dom-
mer dan andere kinderen?

Pagina 82

Drs C. Bremmer,
Amerika en Europa:
tweespalt of eendracht? (1)

Pagina 83

Prof. C. Veenhof,
Persschouw

wij! — de dood des Heren verkondigen. Dat verkondigen is ook een wezenlijk deel van de Avondmaalsviering. Die is niet, die mag niet zijn, een traditionele, een mechanische, een automatische, een sleurhandeling. In de oude kerk werd de Avondmaalganger toegeroepen: sursum corda! — de harten omhoog! En het antwoord van de gemeente was: Wij hebben ze bij de Heer!

5. Tot de gelovige Avondmaalsviering behoort ook de zelfbeproeving. Wij mogen niet met onbeleden zonden bij des Heren Avondmaal komen. Wij moeten gelovend in Gods genade in Christus gaan aanzitten aan de dis des Heren. Wij moeten met een ernstig voornemen om in de wegen des Heren te wandelen het brood en de beker ontvangen. Daarom kan zonder zelfbeproeving het Avondmaal niet „heilig” worden gevierd.

Dit alles behoort tot de goede, Gode welgevallige Avondmaalsviering.

De vraag wanneer, op welke leeftijd dit kan geschieden is een secundaire vraag.

Maar van het bovenstaande, ons duidelijk in Gods Woord aangewezen, mag niets worden afgedaan.

Kampen.

C. VEENHOF

De vrijheid in Christus

(2)

Het is met de christelijke vrijheid heel anders gesteld dan met vrijheid naar wereldse opvatting. Volgens de laatste houdt vrijheid in de beschikking hebben over je zelf. Niemands onderdaan zijn. Daarin werkt het Griekse ideaal van de vrijheid, zowel in politieke als wereldbeschouwelijke zin opgevat, door. Maar met de christelijke vrijheid staat het radikaal anders. Ze is vrijheid van zonde, wet en dood, doordat we niet meer over onszelf beschikken willen, maar ons aan Jezus Christus overgegeven hebben en in het geloof Hem als onze Heer hebben aanvaard.

Dit werkt zich nu uit naar tweeërlei kant.

Enerzijds brengt dit mee een hardnekkig verwerpen van alles, wat die gebondenheid aan Christus schaadt of in gevaar zou kunnen brengen. Een streng vasthouden dus aan de vrijheid in religieuze zin, met strijd tegen alles, wat zich zou willen indringen tussen Christus en ons. We zien dat aan de apostel Paulus. Hij verwerpt met kracht en een voor hem ongemene felheid de binding aan de wetten van Mozes als een religieuze aangelegenheid. Wil een Jood zich laten besnijden om Jood te blijven, lid van het Joodse volk, het is hem goed. Besneden te zijn of niet besneden te zijn, dat laat hem onverschillig. Want besneden te zijn betekent niets, en onbesneden zijn betekent niets, maar wél het onderhouden van Gods geboden, 1 Cor. 7 : 19. Maar wanneer de besnijdenis geëist wordt als een stuk van 's mensen godsdienst, als een stuk van de weg der zaligheid, dan verzet Paulus zich tot het uiterste, want dan komt de christelijke vrijheid als vrijheid van de wet, van de verplichting tot zelfverlossing in geding. Daarvoor heeft hij zelfs de eenheid der kerk op het spel gezet, toen hij weigerde Titus te laten besnijden en dat met het oog op de binnengedrongen valse broeders, lieden, die waren binnengeslopen, om onze vrijheid, die wij in Christus Jezus hebben, te bespieden en zo ons tot slavernij te brengen.

We zijn voor hen geen ogenblik gedwee uit de weg gegaan, opdat de **waarheid van het evangelie** ook verder bij u zou blijven, Gal. 2 : 3-6.

Aan de andere kant is Paulus in het staan in de christelijke vrijheid ver van alle krampachtigheid; inderdaad werkelijk vrij. Hij schrijft aan de Corinthiërs: hoewel ik vrij sta tegenover allen, heb ik mij allen dienstbaar gemaakt, om er zoveel mogelijk te winnen, 1 Cor. 9 : 19. Zo is hij den Joden geworden als een Jood (in het zich houden aan Joodse wetten) om Joden te winnen, vers 20. Het eten van vlees, dat in Corinthe allemaal aan de afgoden gewijd was, is voor Paulus geen probleem. Wat wij eten, zal ons niet bij God brengen; eten wij niet, wij zijn er niet minder om, eten wij wél, wij zijn er niet meer om, 1 Cor. 8 : 8. Er waren echter in Corinthe zwakke broeders, die in hun geweten nog niet los van de afgod waren en meenden, dat het eten van vlees hen met de afgoden in verbinding bracht, vers 7. Ze voelden zich dan schuldig en kwamen zo tot twijfel aan hun aandeel in Christus. Als mijn vlees eten een zwakke broeder daartoe brengen zou, dan wil ik in eeuwigheid geen vlees meer eten, schrijft Paulus, vers 13. Daar is in heel zijn optreden voor wat de christelijke vrijheid betreft, dus geen enkele krampachtigheid: als het geloof in Christus maar niet in geding is!

—o—

Daarin toont hij zich een goede leerling van de Meester zelf. Eens kwamen de ontvangers van het hoofdgeld op Petrus toe en vroegen ze hem: Hoe zit dat toch? Betaalt uw Meester het hoofdgeld niet? Dat hoofdgeld was de tempelbelasting, die door elke Israëliet vanaf z'n 19de jaar moest worden betaald. Jezus ontkent dat Hij verplicht zou zijn dit hoofdgeld te betalen. Hij is immers Zóón van God en zelfs aardse koningen heffen geen belasting van hun zonen. Jezus is dus vrij van deze belasting. Maar Hij gebruikt die vrijheid niet. Als Hij erop stond, zouden de inners van deze belasting uit misverstand en onkunde kunnen menen dat Hij de tempel minachtte. Daarom laat Hij Petrus via een door een wonder verkregen zilverstuk het hoofdgeld betalen, Matth. 17 : 24-27.

—o—

In de Bijbel komt de christelijke vrijheid niet voor als een gegeven, waarmee de christen zichzelf dient en siert. Hij weet zich daarmee dienstbaar aan de Here en de broederschap. Vrijgemaakt van de zonde, zijt gij in dienst gekomen van de gerechtigheid, schrijft Paulus aan de Romeinen, Rom. 6 : 18. Dat is de reden dat alle krampachtigheid in het bewaren van die vrijheid ontbreekt. In die vrijheid levend kan men in de gemeente elkaar een heel eind tegemoet komen, zonder angst z'n rechten en bevoegdheden te verliezen; zonder angst z'n vrijheid te verspelen. Want die vrijheid stelt ons juist in de gelegenheid, geeft ons macht elkaar te dienen en zelfs van eigen rechten om wille van de ander geen gebruik te maken. Wie niet werkelijk door Christus is vrijgemaakt, is nog een gebodene, een gevangene... van zichzelf, van zijn zelfhandhaving. Hij zal de ander niet tegemoet kunnen komen, integendeel — hij zal onwrikbaar staan op wat hij zijn rechten acht, zijn „vrijheid”. Dat kan voortkomen uit eerezucht, uit angst, uit gevoel van minderwaardigheid, dat hem prikkelt tot zelfhandhaving, maar het is allemaal gebrek aan vrijheid in Christus. Hij gaat dan over de verkregen vrijheid beschikken als een eigen bezit.

—o—

In hun kerkordelijk leven hebben de kerken van de Reformatie zich aan elkaar verbonden in deze christelijke vrijheid. In de Roomse Kerk hadden ze geleerd dat daarop een aanslag kan worden gepleegd, ja, dat de gelovigen daarvan kunnen worden beroofd in een proces van afval en valse leer met daardoor een eigenwillige kerkelijke organisatie.

Daartegen hebben ze zich verzet in art. 32 van hun Nederlandse Geloofsbelijdenis. Ook in het eerste artikel van de Emdense Kerkorde, op de eerste synode van de Nederlandse kerken. Ze wezen daarin alle heerschappij

van kerken en van ambtsdragers over elkaar af.

Maar hoezeer ze de kerkelijke tyrannie afwezen, ze hebben staande in hun christelijke vrijheid de geloofsband erkend in een kerkverband om elkaar te dienen en te helpen en samen vast te houden aan de zuivere leer van Christus, aan de Waarheid, die vrijmaakt, Joh. 8 : 32. Dat kerkverband werd geregeld in een Kerkorde, waarin de dingen, die de consciëntie aangaan met Gods Woord bevestigd moesten worden, maar van de regelingen, die de orde der kerk betroffen of middelmatig waren, zeiden ze op de vraag van „die van Keulen”, dat deze tot zulk een noodzakelijkheid niet gedreven moesten worden.¹⁾

Zo wisten ze van de mondigheid van de Nieuwtestamentische gemeente en van hun christelijke vrijheid, bevrijd als ze waren van alle Roomse wetticisme. Ze hebben het Evangelie niet opgevat als een nieuwe wet, die weer net als in het Oude Testament de gelovigen onmondig kon houden door tot in details toe alles vast te leggen in geboden en voorschriften. Daarom hebben ze óók niet een kerkorde gemaakt die maar enigszins geleek op het Roomse kerkelijke wetboek met z'n onvoorstelbare hoeveelheid van kerkelijke wetten, maar alleen geregeld wat **voor die tijd** noodzakelijk leek om de eendracht te voeren en te onderhouden: een monument van de christelijke vrijheid in de geloofsbinding aan elkaar. En uitdrukkelijk spraken ze in het laatste artikel van de kerkorde uit: deze artikelen, de wettelijke en behoorlijke orde der kerken betreffende, zijn alzo met gemeen akkoord gesteld, dat ze, zo de **nuttigheid** der kerken het eist, veranderd, vermeerderd en verminderd mogen en behóren te worden. Dat was staan in de Nieuwtestamentische vrijheid en mondigheid, echter zonder te vervallen in willekeur. Daarom vervolgt dit artikel dat geen kerk dit zou mogen doen op eigen houtje, maar dat het alleen gezamenlijk zou dienen te gebeuren in een synodale vergadering.

—o—

Het heeft niet aan de kerkorde gelegen dat later meerdere vergaderingen zich een macht hebben aangematigd die hun niet toekwam en dat er zo tyrannie ontstond, iets waarop ds Vonk in zijn toelichting op art. 32 N.G.B. heeft gewezen. Daardoor werd inderdaad de schone afspraak bij het vrijwillig aangaan van onderlinge verbandsoefening in 1571 maar al te droef vergeten, pag. 181 en werd „het tegendeel bereikt van wat de kerken bedoeld hebben toen zij in de 16e eeuw vrij en zelfstandig met elkaar 't accoord aangingen naar zulke regels te leven.”

Maar dit is geen instantie tegen kerkverband en kerkorde. De zonde in de harten kan alles bederven en in zijn tegendeel verkeren wat in zichzelf goed en nuttig is. God heeft de Overheid gegeven om te staan in Zijn dienst, ten goede van de onderdanen, Rom. 13 : 4. Menigmaal is de Overheid tyranniek opgetreden, heeft zij de goeden onderdrukt, de bozen vrij spel gegeven. Maar daarom wijst een christen de Overheid als zodanig niet af en kiest hij niet voor de anarchie, de regeringloosheid en de ordeloosheid.

—o—

We zijn tot vrijheid geroepen. Gal. 5 : 13.

Die roep komt tot ons in het Evangelie van het Nieuwe Verbond, niet des letter, maar des Geestes, 2 Cor. 3 : 6. De Here nu is de Geest en waar de Geest des Heren is, is vrijheid, vers 17. Dat moeten we goed verstaan. Waar de Geest wijkt, daar kan zondige tyrannie de kop op steken en komt de vrijheid in gedrang, met of zonder kerkorde. In een plaatselijke gemeente en in het samenleven van de kerken. Een synode, een congres, een convent, het kan allemaal even tyranniek zijn, als de Geest des Heren niet de harten vervult. Waar de Geest des Heren echter is, daar is de ware vrijheid, een vrijheid, die we niet proberen uit te buiten voor onszelf, maar waarin we elkáár dienen door de liefde, Gal. 5 : 13.

Amsterdam.

G. JANSSEN

¹⁾ Acta particularia, Cap. I, 2, in F. L. Rutgers, Acta van de Nederlandsche Synode der zestiende eeuw.

J. BUREMA — HILVERSUM

Avontuur van toetsen en pijpjes

Intonazione

Intonazione, toon-aanreikertje. Als het goed is ziet u ergens in deze buurt een orgeltje afgebeeld, dat ik heb gemaakt voor een kinderganggroep. Van tijd tot tijd doet dat groepje zingend en spelend mee in de erediensten van de gemeente, waar ik deel van uitmaak. Mij werd gevraagd er eens iets over te schrijven voor Opbouw. Ik realiseerde me, dat de lezers van dit blad niet per definitie muzikliefhebbers zijn, laat staan orgelfanatici. Het moest dus wel iets meer worden dan een muzikaal en technisch informatief verhaaltje. Niet zozeer een verantwoording, maar een inventarisatie, waar nu ook de minder muzikaal-geïnteresseerde lezer misschien iets aan heeft. Maar het betoog moet wel in een aantal delen uiteenvallen. Laat ik het maar een suite noemen.

Preludio

Ieder mens die gelooft en de tijd waarin hij is geplaatst met open ogen en oren beleeft, weet van bergen en dalen, van een plus- en een min-pool, die een nooit tot rust komend spanningsveld produceren, waarin hij zijn weg moet trachten te vinden. Periodiciteit behoort tot het leven. De bijbel, met name een boek als Prediker, leert ons dat als onvermijdelijk te aanvaarden. Ik citeer dr C. Rijnsdorp uit „Wij zijn de vaders” (Kampen, 1972), van wie ik denkkelijk veel zal leren. Ergens in dat boek maakt hij o.m. deze twee kernachtige opmerkingen: dat het geen tijd meer is voor grijsbemoste torens en stille kloosterhoven (al is het misschien goed dat er reservaatsgewijs wat van in stand gehouden wordt) en: dat het geloofsleven anderszijds niet in handelend optreden opgaat. Daartussen in lees ik — en dat is precies wat ik bedoel — „Maar behalve een chronologische afwisseling is er een blijvende, structurele *spanning* tussen activiteit en passiviteit in het leven van de kerk en van de *individuele gelovige*”.

Het is nodig dat ik hier even op doorga. Die structurele, zeg maar ingebakken span-

ning komt dunkt mij voort uit het feit, dat wij mensen er chronisch moeite mee hebben om enerzijds *steeds* weer onbevangen te luisteren naar het oude Woord en *tegelijkertijd* te werken met het nieuwe gereedschap dat de Geest ons *nu* aanreikt. Misschien zien we toch het Woord en vooral de daaruit afgeleide — door tijd en omstandigheden bepaalde — documenten als té statisch en de Geest té weinig als dynamisch. Zo zou het kunnen worden verklaard, als wij zelf de polen hebben verwisseld en daarmee in een krachtveld zijn terechtgekomen, waarin we soms meer tijd besteden aan puinruimen dan aan bouwen. Een verlamme situatie. De Geest waait ondanks alles waarheen Hij wil en ik ben zeker niet de enige die wel eens het gevoel heeft nogal wat windvlagen te missen. Het is de wereld in de kerk. Dr Rijnsdorp elders: „Onuitroeibaar schijnt de neiging het historisch geworden te legitimeren.”

Terug naar het individu. Gelukkig zijn er, net als in de tijden van het oude en nieuwe testament, nog altijd dichters. Voor mij bestaat dat geluk o.m. hierin, dat ik bij hen in een paar woorden lees, wat ik zelf nauwelijks zou kunnen verwoorden. Alsof het afgesproken werk was lagen er ten tijde van mijn voorbereiding op dit artikel twee bundels van Hans Bouma onder handbereik. En daar stond het! Wat ik in het voorgaande heb aangeduid, werd me in die bundels aangereikt in bewoordingen die elke redenering te boven gaan. Ik citeer eerst uit „Met het geloof op de tong” (Den Haag, 1962), Bouma's Psalm in mineur:

De Heer is mijn herder,
maar mij ontbreekt veel,
want ik geloof wel in Zijn staf,
maar niet in Zijn kudde,
wel in Zijn stem,
maar niet in het geblaas,
wel als een zwart schaap op een afstand
maar niet van nabij als één op het droge.

Schaap op het droge: het doet denken aan gemummificeerd geloof, op de bank gezet in

de loze veronderstelling dat het onaangeroerd wel rente op rente kweekt. Ik kan me in die persoonlijke ontboezeming wel vinden. Er is oudtestamentische proza dat de desillusie van hen, die toen al uitzagen naar „de wederoprichting aller dingen”, in krasser termen uitdrukt.

Merkwaardig is dat ik de tegenpool vond in een recenter bundeltje van dezelfde dichter, dat onder de zoveel kritischer klinkende titel „Wennens aan de aarde” is uitgekomen (Kampen, 1967). Van alles wat me daarin trof citeer ik dit:

de zon
in het water
zien schijnen

de hemel
lucht
door z'n tranen heen.

In het eerst-aangehaalde gedicht zat het negatieve *venijn* in de staart. Maar hier zit het positieve *medicijn* in de kop. Het lijkt niet meer te zijn dan een inval, een vernuftige woordspeling. Maar die veertien woorden staan op de bodem van de titel: *Regenboog*. Dat maakt duidelijk waar het over gaat: het evangelie in een van de beeldrijkste oudtestamentische verkondigingen: Ik ben met u, omcirkeld met alle kleuren van de wereld. Remedie tegen bijziend geworden ogen en verstopt geraakte oren, ook nu.

Improvisatie op een gegeven motief

Wie bereid is zijn persoonlijk functioneren in de gemeente kritisch onder ogen te zien komt uit bij de vraag: wat dóé ik? In mijn geval betrof dat niet primair het uitstralen naar buiten, maar het reflecteren naar binnen. Ik had het tenslotte nauwelijks verder gebracht dan een waardeloze handlanger van de commissie van beheer. Maar er rolde mij onverhoeds een andere taak voor de voeten. Een bevriende muzikale ouderling, die al erg veel voor de jeugd had gedaan, richtte een kinderganggroepje op. Doel: deze 10—15-jarigen de kans geven van tijd tot tijd eens actief betrokken te worden bij het gebeuren in de eredienst. En passant stopte hij er een paar kinderen uit zijn klas bij, die muzikaal wel alles meehadden, maar van huis uit geestelijk nogal ondervoed waren. Met wat blokfluitjes en slaginstrumentjes studeerde hij het ene nieuwe lied na het andere in: berijmde schriftwoorden, evangelie-op-noten, een se-

G. E. BOOY — AMSTERDAM

HET ONDERWIJS IN DISCUSSIE

Zijn arbeiderskinderen dommer dan andere kinderen?

In een voorafgaand artikel zagen we dat uit een onderzoek van enkele jaren geleden blijkt dat arbeiderskinderen naar verhouding minder geschikt zijn voor het voortgezet onderwijs dan kinderen uit andere milieus. De vraag is dan hoe dat komt en of dat te verhelpen is.

De belangrijkste oorzaak van deze achterstand is wel de kortsluiting tussen het milieu enerzijds en de eisen die de school aan de kinderen stelt, anderzijds. De waarden en houdingen die het arbeiderskind van huis uit meekrijgt en zich eigen maakt, zijn blijkbaar niet dezelfde als die het onderwijs veronderstelt. De ouders of de buurt staan vaak negatief tegenover het onderwijs en het kind krijgt dan niet voldoende stimulans om zich te ontplooiën, b.v. omdat er helemaal geen boeken in huis zijn. Ook de taal, die de kinderen thuis leren, verschilt van die van school: het is als het ware een ander dialect, waardoor het arbeiderskind de taal van de onderwijzer niet voldoende begrijpt of al-

thans niet in die taal kan antwoorden. En omdat verwacht wordt dat het kind zich aanpast aan de school en niet omgekeerd, is het schoolsucces soms gering. Veel kinderen verlaten vanwege deze ongunstige achtergronden het onderwijs dan ook zo spoedig mogelijk.

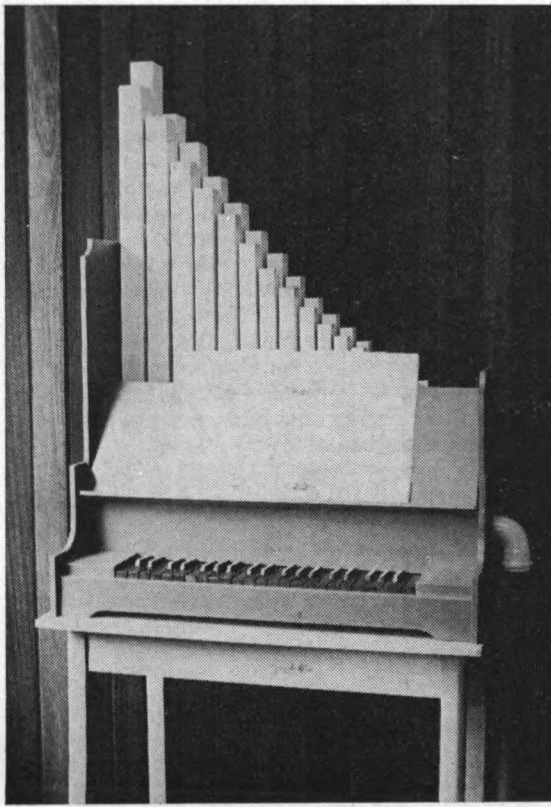
De volgende vraag is: wat valt er te doen aan deze kortsluiting tussen school en milieu? Belangrijke maatregelen, die er in de zestiger jaren genomen zijn, betreffen het opstellen van zogenaamde compensatieprogramma's, die de achterstand van het arbeiderskind moeten opheffen. Dergelijke compensatieprogramma's zijn o.a. opgesteld in Amerika, Engeland en ook Nederland (Enschede, Amsterdam en Rotterdam, het zogenaamde *Grandia*-project). Die programma's beogen zowel het kind als het milieu waarin het wordt opgevoed, zo de beïnvloeden, dat de kortsluiting tussen school en milieu verdwijnt. Onderdelen van zo'n programma zijn: buurtwerk, huisbezoek aan de gezinnen en individuele

hulp aan het kind. Een belangrijk en vooral de aandacht trekkend onderdeel is taalcompensatie dat tot doel heeft de vaardigheid van de kinderen om de taal van de school te hanteren en te vergroten.

Bij die taalcompensatie zat er echter een belangrijk addertje onder het gras. Aanvankelijk ging men er namelijk van uit, dat arbeiderskinderen een gebrekkige taalvaardigheid hebben en dat ze daarom ook gebrekkig denken. Als men dus de taalvaardigheid zou kunnen vergroten, zou ook het denkvermogen zich ontwikkelen. Op de grondslag van deze gedachte zijn toen in Amerika de taalcompensatieprogramma's opgesteld, vooral voor de negerkinderen uit de armoedige wijken van de grote steden.

Na enige jaren bleek echter, dat die taalcompensatieprogramma's vrijwel geen succes hadden. Eén van de opstellers ervan, de psycholoog Jensen, trok daaruit de conclusie dat dit gebrek aan taal- en denkvermogen grotendeels verklaard moet worden uit erfelijke factoren in plaats van uit de sociale achtergronden. Er valt volgens hem aan de arbeiderskinderen, die het op school niet redden, niet zoveel te verbeteren, omdat ze nu eenmaal door hun erfelijke aanleg benadeeld zijn. En aangezien in Amerika arbeiderskinderen meestal negerkinderen zijn, impliceert dit dat de gemiddelde neger door erfelijke factoren minder intelligent is dan de gemiddelde blanke.

Nu is het inderdaad zo, dat intelligentie te

lecte keuze uit al het materiaal. Als het „cantorijtje” bij bijzondere gelegenheden optrad speelde het met de predikant onder één hoedje en zo ontstonden er diensten, waar zelfs notoire „randgevallen” op afkwamen en waarin het heil in z'n meest elementaire vorm, maar dan ook *in alle kleuren van de regenboog*, werd verkondigd en bezongen. Dat gaf mij de beslissende impuls. Orgelbouw was al twintig jaar m'n grote liefde en tien jaar daadwerkelijk hobby. Naast m'n eigen orgel had ik ook nog een reeks andere toetsinstrumenten gebouwd. Welnu, kennis, ambitie en ervaring waren in die situatie ondubbelzinnig de „gereedschappen”, die mij werden aangereikt. Twee winters heb ik er me er aan gewijd en sindsdien bepaalt het orgeltje mede de „sound” van het intussen alweer verjongde zanggroepje „Cantiek”, nu voor het derde seizoen. En het avontuur houdt niet op, de inspiratie blijft, tot het zingbaar maken van een oude tekst en het speelbaar maken van een oud melodietje toe.

Finale (scherzo voor kenners en liefhebbers)

Wat maakt het ambacht van muziekinstru-

mentmaker zo boeiend? Vast staat, dat er technisch en artistiek zoveel voor komt kijken, dat niemand ooit echt volleerd raakt. Dat is één aspect. Maar niet minder belangrijk is, dat dit ambacht twee „heren” dient. Elk goed gemaakt instrument streelt niet alleen het oor, maar ook het oog. Zo ergens dan geldt hier: de inhoud bepaalt de vorm.

De geschiedenis van het orgel heeft orgelmakers, orgelbouwers, orgelfabrikanten en orgelmonteurs aan het werk gezien. Gelukkig is de wacht nu weer afgelost door *bouwers* (met wie ik bedoel vakbekwame ondernemers, die wel de conceptie van hun produkten volledig beheersen, maar het meeste werk door specialisten laten doen) en *makers* (vaklieden, vergelijkbaar met de vroegere gildemeesters die met meer of minder knechts in principe alles zelf doen).

Zó iemand kunt u worden, als u wilt: orgelmaker(tje), of nog beter: orgeltje-maker. Dat kleine instrumentje zit n.l. onwaarschijnlijk simpel in elkaar. Ieder, die van latten en triplex een poppenhuis kan maken, kan volgens het procedé van dit ontwerp ook een orgelpijp maken. En wie er 1 kan maken, kan er ook 42 of 54 en veelvouden daarvan maken. Als er een tabel met de essentiële maten voorhanden is (en die is er), is het *alleen* een kwestie van tijd en geduld. Elk oud harmoniumklavier, dat wurmvrij (te maken) is en met wat nieuw vilt of laken rammelvrij wil worden, is er goed voor. Windlade met cancellen? Zit er niet in, alleen een windkast met ventielen, recht boven de toetsen (dus ook geen wellenbord of wippermechaniek). Magazijnbalg en drukregelaar? Komen er niet aan te pas. Het mini-windmachientje blaast regelrecht van zich af en daar kan zonder meer driestemmig mee worden gespeeld, in de hogere oktaven ook méerstemmig. Toen ik dit eenmaal proefondervindelijk had vastgesteld liep ik twee verplaatsbare vol-professionele orgeltjes tegen het lijf, waarin het precies eender toeging!

In de loop van de jaren heb ik n.a.v. publikaties over mijn instrumenten nogal wat correspondentie ontvangen en daaruit is me gebleken, dat er veel mensen rondlopen met de wens zelf met het bouwen van een orgel(tje) aan de slag te gaan. Maar het probleem is steeds weer, dat ze wel boeken weten waarin staat hoe men een kerkorgel bouwt — en daar hebben ze zo goed als niets aan — en soms ook boeken en brochures over kleine orgels wel kennen, maar dat dáár weer

niet in staat hoe men een positief of portatief in de praktijk kan maken.

Toen Gerrit Vellekoop, de nu juist-gepensioneerde directeur van de landelijke Vereniging voor Huismuziek, mijn orgeltje eens zag en hoorde, was hij op slag overtuigd. Het gevolg was dat hij een enthousiast artikelje in zijn mededelingenblad schreef met foto's erbij en toen kon ik er niet meer onderuit een complete bouwtekening te maken, die inmiddels bij de ware liefhebbers wat men noemt „in het pulletje” is gevallen.

☆☆☆

Nog even wat technische bijzonderheden. Het bouwplan (1 : 1) voorziet in een orgeltje (portatief mogen kenners zeggen) met één stem, een enggedekt 8', omvang G — c³ (42 toetsen). Aangegeven is hoe de omvang kan worden vergroot en hoe er met toepassing van dezelfde pijpentabel een open fluitje 2' bij kan worden gemaakt, dat via een simpel te construeren sleepje naar believen kan meedoen of zwijgen. Ik heb die 84 pijpjes (op de allerkleinste na) gemaakt van 4 mm triplex en een „rug” van vurenhout, met labia van bladlood en orgelmetaal. Het geheel heeft aan materiaal nog geen f 300,— gekost. Desgewenst wil ik de tekening leveren voor de destijds voor de leden van „Huismuziek” vastgestelde prijs van f 15,—, inclusief druk- en portokosten. Er zijn er, die hùn avontuur van toetsen en pijpjes al met veel voldoening hebben beleefd en zich met hun koninkje der muziekinstrumenten alle prins en prelaten te rijk voelen. De aangeboden muzikale handreiking komt het snelst tot stand wanneer het genoemde bedrag wordt overgemaakt op mijn postrekening nr. 19139*) als er maar bijstaat: bouwplan orgeltje (er is ook nog een bouwplan spinet dat net zo weinig kost, vandaar). Brieven met vragen worden altijd met genoegen beantwoord, maar die met zegel-voorantwoord het eerst.

Van al wat ik ieder die dit heeft gelezen en mezelf toewens tot slot alleen dit: dat het niet zo afloopt als met die organist, waar Hans Bouma ook een raak gedicht aan heeft gewijd. Vrij weergegeven: de man stapelt climax op climax, galoppeert in oktaafsprongen van hoog naar laag, waant zich bijna hemelbestormer, „om tenslotte beneden in de kerk uit de toon te vallen”. Zulk talent is een beter doel waard!

*) Jan Burema, Hilversum, oktober 1972 (Bonnikestraat 62).

maken heeft met erfelijke factoren. Maar de vraag is nu juist: hoe belangrijk is die erfelijke factor? Verklaart die 80% van het verschil in intelligentie, zoals Jensen stelt, of zijn ook de milieu-invloeden erg belangrijk? En is er dus vrijwel niets te doen aan die problemen van arbeiderskinderen?

Iemand die terecht in verzet kwam tegen deze taalcompensatieprogramma's en de conclusies die Jensen trok uit het mislukken ervan, is de Amerikaanse taalsocioloog Labov. Hij laat zien dat de negerkinderen, waar Jensen het over heeft, hun taal uitstekend beheersen. Maar het probleem is dat hun taal niet het standaard-Engels is, maar het neger-Engels, dat we als een dialect van het Engels kunnen beschouwen. Labov wijst er op dat de opstellers van taalcompensatieprogramma's uitgingen van de gedachte dat die kinderen nauwelijks kunnen spreken. Maar in feite waren de onderzoeksmethoden fout. Men vergat dat die kinderen gewoon dichtklappen tegenover blanke volwassenen, die een ander dialect (het standaard-Engels) spreken. Bovendien hebben ze geleerd, dat alles wat ze zeggen, tegen hen gebruikt kan worden. Deze kinderen werden ook vragen gesteld als: Wat is dit?, waarbij b.v. een auto werd aangewezen, waardoor ze gingen twifelen aan het verstand van de onderzoekers: wisten die dat niet eens?

Labov pakte de zaak heel anders aan. Hij deed onderzoekingen in de negerwijk van

New York met een onderzoeksteam bestaande uit mensen, die in die buurt geboren waren en dus het plaatselijk dialect en de plaatselijke gewoonten en cultuur kennen. Het lukte deze onderzoekers uitstekend, de kinderen aan het praten te krijgen door zich te gedragen als één van hen en eerst het vertrouwen van de kinderen te winnen. Ze bleken over een uitstekende taalvaardigheid te beschikken. Maar het probleem is dat het een taalvaardigheid is, die zo op school niet kunnen gebruiken.

Bovendien toonde Labov aan, dat de kinderen waar het om gaat, uitstekend kunnen denken. Hij analyseerde daartoe o.a. twee gesprekken over het bestaan van God, één met een jongen uit de middenstand en één met een jongen uit de arbeidersklasse. De laatstgenoemde jongen blijkt zijn redenering minstens even logisch op te bouwen.

De conclusie uit dit alles is, dat die Amerikaanse negerkinderen uitstekend kunnen spreken en denken maar een taal spreken die verschilt van die van school. Ze moeten a.h.w. een tweede taal leren als ze naar school gaan. Maar dan moeten ze eerst gemotiveerd worden om die taal te leren en zelf het belang ervan inzien. Daar ligt het grootste pedagogisch probleem. Vergelijkbare problemen doen zich voor op sommige scholen in o.a. Amsterdam.

Het is van groot belang dat men in het onderwijs ervan doordrongen is dat het spreken van een ander dialect dan het Algemeen

Beschaafd Nederlands niet duidt op een onderontwikkeld taal- en denkvermogen. De houding van de onderwijzer t.o.v. het kind is n.l. medebepalend voor het schoolsucces van het kind. Dit blijkt uit een onderzoek van Rosenthal en Jacobson. Ze namen een intelligentietest af en zeiden vervolgens tegen de onderwijzers, dat ze van een aantal kinderen uit de klas — die ze willekeurig kozen — veel plezier zouden beleven, omdat die de hoogste intelligentie hadden. Dat was echter niet waar en de intelligentietest werd dus gedeeltelijk als misleidingstruc gebruikt. Na een poosje bleek dat de door hen willekeurig aangewezen kinderen inderdaad de beste resultaten behaalden. Dit wordt als volgt verklaard: Wanneer een als intelligent bestempeld kind een slecht resultaat behaalt, zal de onderwijzer redeneren: ik heb het zeker nog niet goed uitgelegd, of: de stof is erg moeilijk. Maar als het kind als dom bekend staat, zal hij de oorzaak van de slechte resultaten bij het kind zoeken en niet bij zichzelf of de aard van de stof. De gedachte dat arbeiderskinderen dom zijn, wordt op die manier een zichzelf vervullende profetie en die gedachte is dus zeer gevaarlijk.

Over het effect van compensatieprogramma's in het algemeen (buurtwerk, gezinsbeïnvloeding e.d.) is nog weinig bekend, omdat het langlopende projecten zijn. Het Grandia-project in Rotterdam b.v. duurt tien jaar. Conclusies op dit punt kunnen dus nog niet worden getrokken.

C. BREMMER — AMSTERDAM

Amerika en Europa:

tweespalt of eendracht?

1

„Enthousiasme, vooruitgangsgeloof en onwrikbare overtuiging dat de Amerikaanse remediën overal werken, moeten plaats maken voor begrip van historische lijnen, rangschikking van onze voorkeuren en bovenal voor begrip van de verschillen welke onze voorkeuren kunnen uitwerken”. Nuchtere, zo niet ontvullende woorden van Henry Kissinger in een van zijn essays over de Amerikaanse buitenlandse politiek. Hij schreef deze opstellen nog voordat president Nixon hem benoemde tot zijn speciale adviseur voor kwesties betreffende de nationale veiligheid. Reden voor ons om in dit artikel in te gaan op een paar aspecten van de Amerikaanse buitenlandse politiek.

Kennedy en Johnson hadden schone dromen en idealen, maar we moeten inzien dat Amerika niet alles kan, zo wil Kissinger eigenlijk zeggen. In de Amerikaanse geschiedenis is deze spanning tussen idealisme en realisme voortdurend zichtbaar. Ons land moet een voorbeeld zijn in de wereld, zeggen de idealisten. De onafhankelijkheidsverklaring betekende niet alleen vrijheid voor eigen land, maar eveneens een hoopvolle verwachting voor héél de wereld, zo verklaarde eens Abraham Lincoln, een van 's lands grootste zonen. Wie kent niet die plannen van Wilson en Roosevelt, wie kent niet hun dromen van Volkenbond en Verenigde Naties? Wie heeft geen weet van Amerika's hulp aan Europa na die verschrikkelijke tweede wereldoorlog?

■ Nixon

Dan zijn er ook realisten. Bij hen staat het machtsevenwicht centraal. Je kunt weliswaar grootse plannen maken, maar uiteindelijk telt alleen de uitslag. In deze lijn stelt zich blijkbaar president Nixon op, getuige de keuze van zijn medewerkers en getuige zijn ideeën. De presidentiële plannen krijgen voor ons vastere vorm als we zijn enkele jaren geleden verschenen beleidsboodschap: „Amerika's buitenlandse politiek voor de zeventiger jaren” onder de loep nemen.

Vergeleken met de onmiddellijke na-oorlogse situatie is er heel wat veranderd, aldus Nixon. West-Europa en Japan hebben zich uit de verwoestingen opgewerkt tot nieuwe krachtcentra in de wereld. Er is niet langer sprake van een eensgezind, gesloten kommunistisch blok. Rusland en China zijn sinds lange tijd geen beste vrienden meer, zo zij dit al ooit geweest zijn. De Sovjet-Unie is militair niet langer inferieur aan de Verenigde Staten. Speelden zo'n tien tot vijftien jaar geleden de „politieke levensbeschouwingen”, de ideologieën nog een zeer sterke rol — denk aan de koude oorlog — nu is dit niet meer in die mate het geval.

Uit deze overwegingen trekt Nixon enkele konklusies. Een van de belangrijkste luidt: Amerika is bereid vrienden en bondgenoten bij hun ontwikkeling en verdediging bij te staan, maar het zal en kan niet langer meer alle plannen alléén maken, evenmin als het nog alléén voor de verdediging van de vrije landen zorg dragen zal. Zo'n belangrijk beginsel wordt in het politieke leven een doktrine genoemd. De zojuist genoemde uitspraak noemt men dan ook wel: de Nixon-doktrine. We kennen er uit de Amerikaanse geschiedenis nog enkele van: bijvoorbeeld de Truman-doktrine, die zich richtte tegen kommunistische inmenging en op grond waarvan Amerika geldelijke en militaire steun toezegde aan regeringen die om deze reden hulp en bijstand vroegen. De Roosevelt-doktrine beoogde tegen de fascistische vijand een dam op te werpen. Hieraan dankt West-Europa zijn hulp in de tweede wereldoorlog. Kortom: door zulke politieke vuistregels geeft Amerika aan vriend en vijand te kennen wat zijn centrale doelstellingen zijn en welke politieke situaties het wil voorkomen. Omgekeerd kunnen de andere landen ongeveer voorspellen hoe de koers zijn zal en hierop hun beleid afstemmen.

Terug naar de Nixon-doktrine, die in de

genoemde beleidsboodschap ook wel geformuleerd wordt als: „vrede eist partnership”. Echte partners, echte deelgenoten dienen lief en leed met elkaar te delen.

Ten tweede eist vrede ook kracht. Zwakte onzerzijds zou anderen mogelijk tot gevaarlijke misrekeningen kunnen verleiden. Zolang anderen onze vitale belangen bedreigen, moeten we sterk zijn.

Tenslotte vereist vrede onderhandelingsbereidheid. In samenwerking met de bondgenoten, verzekerd van onze kracht, zullen we proberen op allerlei terrein met andere staten **overeenstemming te bereiken**, conflicten te reguleren en rivaliteiten te overwinnen. Dit zijn de drie peilers, de drie grondbeginselen van Nixon's buitenlandse politiek.

■ Kissinger

We verwisselen weer eens van spoor en gaan op de lijn Kissinger verder, zoals hij deze trok in zijn bundel essays. De internationale wereld heeft behoefte aan een nieuwe orde. De stabiliserende elementen van het internationale systeem van de vorige eeuw: zoals een veelheid van — ook in militair opzicht — grootmachten, een stabiele technologie en grenzen die aanpassing toelieten, kunnen we niet meer herscheppen. Het ordebegrip dat de Verenigde Staten de afgelopen twintig jaar hanteerde bleek onvoldoende, bleek te eenvoudig. Amerika baseerde zijn activiteiten op de veronderstelling dat technologie samen met bestuursbekwaamheden de internationale wereld zou kunnen veranderen en het ging er van uit dat dit binnenlandse wijzigingen in de pas onafhankelijk geworden landen teweeg zou kunnen brengen. Maar de wereld is te zeer veranderd dat deze opvatting nog succes zou kunnen hebben. De tijd dat de twee grootmachten alles voor het zeggen hadden lijkt voorbij. Juist omdat deze twee in militair opzicht de onbetwiste meesters waren, voelden vele andere landen — vooral de pas onafhankelijk geworden staten — zich door de rivaliteit van deze supermachten beschermd. We kunnen het ook anders zeggen: de militaire bipolariteit moedigde aan tot politieke multipolariteit.

Maar er zijn nog meer oude dingen voorbijgegaan. In heel de geschiedenis werd militaire macht steeds als een zeer hoog ideaal gezien. Maar wat doe je tegenwoordig nog met militaire vermogens? Hoe zet je dit vermogen om in een effectief militair beleid? Dit is een probleem op zich zelf geworden. Een radiozender kan een doelmatiger pressiemiddel zijn dan een eskader B-52 bommenwerpers! Vietnam is hier een mooi voorbeeld van. Het bovengenoemde heeft ook verreichende konsequenties voor het denken over het machts-evenwicht. Vroeger werd de macht van grote mogendheden vooral bepaald door de hoeveelheid grondgebied waarover men heerste. Spanje, Nederland en Engeland beschikten toen over werelddelen. Ook dit is verleden tijd. Kissinger noemt als voorbeeld China. Dit land verwierf met zijn beschikkingmacht over nukleaire wapenen meer invloed, dan wanneer het geheel Zuidoost-Azië veroverd zou hebben. Op deze wijze komt Kissinger tot de konklusie dat er heel wat veranderen moet in de defensie- en buitenlandse politiek. Vele van zijn ideeën kan men terug vinden in Nixon's beleidsboodschap.

Bij dit alles hebben we dan nog niet eens Vietnam vermeld. Een zwarte bladzijde in de Amerikaanse historie. Het geloof in de morele superioriteit van zijn samenleving, het zendingsgeloof, de idee van een nationale roeping voor de wereld, dit alles is zwaar geschokt door de Vietnamese kwestie. Daar komt nog bij dat, zolang men in een strijd zegeviert, men zich niet al te erg verdiept in de vraag voor welk doel men eigenlijk strijdt. Deze vraag komt pas met de nederlaag, met de tegenslagen. Kortom: allerwegen aanleiding tot bezinning over Amerika's wereldrol.

Na bovenstaande overwegingen nu de politieke praktijk in het vizier. Wat zijn de konsequenties van de eerder vermelde feiten voor de buitenlandse betrekkingen? Wat merkt men in Europa bijvoorbeeld van deze beleidsomgevingen?

■ Amerika en Europa

Europa, de vrede van Europa is beslissend voor de wereldvrede, zo lezen wij in de presidentiële beleidsboodschap. Maar ook lezen wij er dat „een meer uitgewogen bondgenootschap en een oprechter deelgenootschap in Amerika's belang zijn.” En dat betekent dat de lasten en verantwoordelijkheden langzamerhand aangepast moeten worden. Europa is voor zijn veiligheid uiteindelijk afhankelijk van de Verenigde Staten, dan wordt het hoog tijd dat het daaraan een geldelijke bijdrage gaat geven die evenredig is met zijn economische ontwikkeling. Zie hier een concrete toepassing van de Nixon-doktrine op Europa.

Amerika heeft momenteel ongeveer driehonderdduizend man aan troepen in Europa. Zoiets kost natuurlijk kapitalen. In het parlement in Washington gaan al jarenlang stemmen op om een deel van die troepenmacht naar huis te halen. De beroemde senator Mansfield verklaarde eens niet te begripen waarom 250 miljoen Europeanen zich niet zouden kunnen verdedigen tegen 200 miljoen Russen die tegelijkertijd met 700 miljoen Chinezen van doen hebben! Die troepen dienen vooral een zinnebeeldig doel, het bewijst namelijk de Amerikaanse betrokkenheid bij Europa. Als die waarde dan slechts symbolisch is, kan Europa dan niet met een veel kleiner soldatenaantal toe? Aan dit argument kleef het bezwaar dat dit nu juist niet voldoende zou zijn om het Europese vertrouwen in de Amerikaanse waarborg te handhaven. Dus het aantal doet er beslist wel toe! Dit laatste belemmert een zakelijk onderzoek naar wat werkelijk nodig is. En dat voedt dan weer de Amerikaanse verdenking dat zijn bondgenoten die psychologische faktor misbruiken om zich aan hun eigen defensieopdracht te onttrekken.

Toch zit er op het ogenblik beweging in deze zaak. Elk moment kan tussen enkele landen van de NAVO en van het Warschau Pakt, de kommunistische tegenhanger van de NAVO, een konferentie van start gaan over wederzijdse en evenwichtige troepenvermindering in Centraal Europa. In een volgend artikel meer over deze zaak.

☆ Drs. C. Bremmer studeerde politicologie aan de Vrije Universiteit. Red.

Wist U...

... dat volgens een Avro-onderzoek bij een nu te houden verkiezing de VVD in plaats van 22, 29 zetels zou krijgen, de PPR in plaats van 7, 16, de PvdA 34 in plaats van 43?...

... dat de gemeente Amsterdam in 1972 twee miljoen gulden uitgaf ten behoeve van de drugbestrijding?...

... dat in vergelijking met het ledental van de andere omroepverenigingen onder de leden van de VPRO zich de meeste autobezitters bevinden? Salon-revolutionairen consumeren het meest van de door hen vervloekte consumptiemaatschappij.

Persschouw

■ Het laatste woord van Walburg

Zoals onze lezers weten stierf onlangs plotseling de heer Walburg, lid van de Tweede Kamer voor de A.R.P. Vlak voor zijn dood schreef hij in het officiële orgaan van de A.R.P. een stuk waarin hij reageerde op artikelen van prof. Rothuizen en Ad. Cardol over de kwestie-Vietnam. Walburg was de defensiespecialist van de A.R.-kamerfractie. Uit zijn artikel nemen we het volgende over:

Aan beide heren

Ik begrijp dat ik hen op hun geweten geklopt heb, gezien hun reactie. Een goede raad. Doe niet meer voer in het korfje van het Communisme. Het was menselijkerwijs gesproken nooit zo ver gekomen als het Westen eenparig tegen Noord-Vietnam, China en Rusland had gezegd: „Houd je handen thuis”.

Of mag dat niet meer tegen een agressor gezegd worden??

Ik dacht dat dit de taak van de overheid was om dat te zeggen.

Dank zij Amerika en enkele andere landen kon Zuid-Vietnam zeggen: „Houd je handen thuis”.

Overigens ben ik erg blij dat het bestand er is en hoop en bid ik voor een vrede van deze zwaar geteisterde volken.

Geachte heer Cardol

U zult wel meer weten over de geschiedenis en oorlog in Zuid-Vietnam dan ik.

Wat ik weet is, dat waar de Noord-Vietnamees met Vietcong in Zuid-Vietnam verscheen, de burgerij of bevolking vluchtte naar Zuid-Vietnam. Wat ik weet is dat de bevolking van Zuid-Vietnam de agressor of bezetter nooit met vreugde begroette, op een enkele verrader of heuler na. Wat ik weet is dat de gruweldaden van de Noord-Vietnamees of Vietcongstrijders door alles heen, erg en talrijk zijn geweest. Wat ik weet is dat Amerika op verzoek van Zuid-Vietnam te hulp is gesneld om de aanvallers een steeds krachtiger halt toe te roepen. Dat mijn schrijven onwaarachtig is laat ik maar voor uw rekening.

Wij zijn het niet met elkaar eens maar ik zou uw schrijven niet onwaarachtig willen noemen.

reactie op vragen

1. Waarom ik het Communisme in alle landen over één kam scheer?

Omdat het Communisme een Ideologie is, een geloofsleer, een Heilsleer, een paradijsleer, maar dan in het horizontale vlak. Nergens rijst deze leer op naar boven, naar de God van hemel en aarde die in Jezus Christus onze Vader wil zijn. Lees het boek van prof. Zuidema over het Communisme.

2. Mijn documentatie voor de schuld van Noord-Vietnam?

Hun infiltratie en agressie in Zuid-Vietnam, de verwoestingen die zij aanrichtten en die onvoorstelbaar zijn, en de tienduizenden slachtoffers die zij in dit land, dat hen niets misdeed, aanrichtten.

3. Of alles in een oorlog geoorloofd is, gebruik van kernbommen enz.?

Ik denk er niet aan om dit te zeggen. Het was daar natuurlijk wel oorlog en dat is geen kaart- of knikkerspel helaas. Ik zelf weet daar een heel klein beetje van.

En als een hevig agressieve tegenstander, b.v. een vliegveld heeft naast een ziekenhuis, dan behoeft het geen verwondering te wekken als een bom eens verkeerd velt. Je moet maar piloot zijn in een hevig afweervuur!

4. Of „onverzettelijk” voor mij hetzelfde is als „tot de laatste Vietnamees”?

Mijns inziens een vraag die niet tot mijn beoordeling is. Een feit is dat noch Amerika, noch de Zuid Vietnamezen dit wilden, vandaar dat vele malen door hen een eervolle en rechtvaardige regeling is voorgesteld in de laatste jaren.

Een feit is dat de Zuid-Vietnamezen sidderen

voor de mogelijkheid dat hun gebied ten prooi zal vallen aan de regering van Noord-Vietnam en de Vietcong, wanneer communisten in alle dorpen en steden revolutionaire rechtbanken zullen oprichten die na politieke processen zullen leiden tot executie voor hen die niet tijdig hebben geknield voor communistische macht.

Ik kan mij voorstellen dat het volk van Zuid-Vietnam dan zegt: „tot de laatste man”. Dat ik nu gemakkelijk praten heb weet ik, maar u ook professor! Als verzetsman uit '40 '45 heb ik met vele vrienden dit wel gezegd en hoewel het met mij niet zo ver is gekomen, is het met vele van mijn verzetscollega's wel zo ver gekomen dat zij alles moesten geven.

5. Is de jeugd van Praag die de tanks bestormden, een andere dan onze jeugd?

Een deel van onze jeugd natuurlijk wel (de rode), aangezien zij de Russische tanks ook graag in de straten van Kampen zouden zien. Het grootste deel van onze jeugd is niet anders, maar worden langzamerhand wel blind gemaakt door pers en andere media, plus on-derwijzers, leraren en hoogleraren die het Communisme niet zo gevaarlijk meer vinden. Feit is, dat de jeugd van Tsjecho-Slowakije nu weet dat geweldloze weerbaarheid niet veel geholpen heeft.

Feit is ook, dat leuzen waar u dan achteraan wilt lopen als: „Vietnam voor de Vietnamezen” net zo onwerkkelijk wordt als „Polen voor de Polen, Hongarije voor de Hongaren, Letland voor de Letten” enz.

6. Neen, zeggen tegen dit Amerika betekent overgeleverd zijn, op den duur, aan het Communisme.

Dacht u dat zij hun indrukwekkende bedoelingen op gaan geven. (Heel de wereld communistisch). Waar ik neen tegen zeg is b.v. tegen borden in de demonstratie (waarin de A.R.P. meeliep maar waarin tienduizenden in onze partij niet wilden lopen) als „En satan keek naar Nixon en hij zag dat hij goed was”. Wilde u meelopen of liep u mee? Schaamt u zich nu niet? Ik zeg neen tegen de eenzijdigheid.

Ik geloof dat het zeer nuttig is over deze nuchtere opmerkingen eens goed na te denken.

C. V.

„Verkenning”

EEN NIEUW BLAD VOOR DE JEUGDSTUDIECLUBS

Er is voor de jeugdstudieclubs een nieuw blad verschenen onder de titel „Verkenning”.

De redactie bestaat uit P. C. van Wijk, Diek van Voornveld, Marjan Erkelens, Roel Faken, Gerrie Schutte, Ad de Boer, die tevens secretaris van de redactie is, Jaap van der Heyden en Kees Zondag.

Voor me ligt het eerste nummer van de eerste jaargang.

Er valt veel goeds van te zeggen.

In de eerste plaats: het ziet er voortreffelijk verzorgd uit.

Dat is vooral voor de jeugd al een belangrijke zaak. Het noodt tot lezen.

In de tweede plaats is er bijgevoegd een schets over Psalm 84 en één over 1 Petr. 1: 1-12. Deze schetsen zijn losbladig en kunnen in een multiband opgeborgen worden. De methode van deze schetsen lijkt me heel goed. Eerst wordt de tekst verklaard, voor zo ver dat nodig is vers voor vers, en dan wordt gevraagd naar de betekenis van het desbetreffende Schriftgedeelte. Een juiste manier om de Bijbel te lezen en ook om de verbanden te zien. De schetsen zijn van ds G. Janssen die op deze wijze eigen werkzaamheid wil prikkelen tot Bijbel lezen en overwegen van de H. Schrift.

Daarbij blijft het niet. Er staat b.v. ook een artikel in van de Heer H. L. Bogaard, ook voor de lezers van ons blad niet een onbekende, over Vietnam. Dat is nu eens niet een oppervlakkig verhaal over wat men zo ongeveer in onze kranten kan lezen — waarbij de V.S. steeds de grote boosdoeners zijn — maar het laat de historische achtergronden zien, waardoor en waaruit de huidige situatie beter te begrijpen is. Het is ook echt een poging om „objectief” te schrijven, wat historici, ge-

Aan de verenigingen!

Op zaterdag 10 maart a.s. zullen wij D.V. een vergadering hebben in de Jeruzalemkerk, Troosterlaan 65, Utrecht.

De agenda van deze vergadering houdt o.a. in, het komen tot een definitieve beslissing inzake verdere samenwerking en een bespreking van het eerste nummer van ons blad Verkenning.

Afgevaardigden van alle jeugdverenigingen zijn van harte welkom.
Aanvang half twee.

De Jeruzalemkerk is te bereiken met lijn 9 van de stadsbus.

Gereformeerd
Landelijk Jeugdcomité

leerd door hun wetenschap, makkelijker afgaat dan journalisten, die alleen op „nieuws” uit zijn.

Er komt wel een vraag bij me op. Bogaard is blij met de afloop van deze oorlog, die zijn oorsprong vindt in koloniale verhoudingen. Maar daarbij wil ik wel de vraag stellen: zal de vrede niet nog meer slachtoffers te weeg brengen, dan in heel de koloniale tijd en zal het wel werkelijk tot vrede komen? Ik heb mijn twijfels daarover.

Hans Werkman besteedt aandacht aan de literatuur. Aan Hugo Claus, aan Marga Minco, aan W. F. Hermans en aan Jan Wolkers. De meesten zijn schrijvers die nogal onbekend zijn vaak onder de ouderen, maar waarmee de jeugd, vooral bij het voortgezet onderwijs, zeker mee te maken krijgt.

Het blad heeft dan ook de goede naam „Verkenning”. Men wil helpen wijs te zijn in de Schriften en zo óók de tijdgeest te leren onderkennen. Iets wat op jeugdverenigingen — en niet alleen daar — zeker noodzakelijk is.

En het geheel staat onder het hoofd „Hem te dienen”. Daarover gaat het toch maar in deze wereld. Hoe meer de ontkerstening toeneemt, hoe meer we vreemdelingen en bijwoners worden, des te noodzakelijker is het om goed thuis te zijn in de Schriften, om in het dagelijks leven te weten, te kiezen en te verwerpen.

Ik kan van dit nummer, een uitgave van het Gereformeerd Landelijk Jeugdcomité, alleen maar lof hebben. Nu is één nummer natuurlijk niet voldoende om een afgerond oordeel te geven, maar de start is goed.

De prijs is f 10,— per jaar. Voor tien nummers. Voor de nog komende nummers in 1973 f 5,—. Het eerstvolgende nummer zal gevuld worden met artikelen over „vrede” in verband met het onderwerp op de jeugdsamenkomst die D.V. op hemelvaartsdag gehouden zal worden te Wezep.

Rest me nog te vermelden dat het adres van de redactie is: Ab de Boer, Putterweg 50, Garderen en na 15 maart Brahmstraat 44 te Nijkerk. Het adres van de administratie is: Marjan Erkelens, Veenstraat 86 te Bunschoten.

Van harte aanbevolen. Niet alleen voor de jeugd.

A.

KERKNIEUWS

Amsterdam-West — De kerkdiensten van de Geref. Kerk te Amsterdam-West worden vanaf 4 maart gehouden in de aula van de Immanuelkerk, Jan de Louterstraat 40 te Amsterdam-Slotermeer.

Velp — Medio 1972 zonden wij — in samenwerking met de kerken van Doesburg en Oosterbeek/Wolfheeze — een schrijven aan al onze zusterkerken, handelende over de opleiding Dienst des Woords en de naamgeving van onze kerken. Beide brieven waren af-

schriften van voorstellen, door genoemde kerken gedaan aan de commissie opleiding Dienst des Woords resp. aan de commissie contacten Hoge Overheid.

Naast vele reacties uit de kring der kerken, bereikten ons ook berichten, dat sommige zusterkerken ons schrijven nooit ontvangen hebben. Wij weten niet exact, welke kerken dit zijn en hoe groot hun aantal is. Daarom willen wij langs deze weg elke kerkeraad, die daartoe de wens te kennen geeft (zie adres scriba), gaarne in de gelegenheid stellen alsnog van deze voorstellen kennis te nemen.

Met Broedergroeten namens de kerkeraad van Velp,
Ds J. C. Janse, praeses
A. Compagnie, scriba,
Zaalboslaan 61, Velp (Gld.),
tel. 08302-6446.

„Roept uit met blijdschap: God is Hij,
Hij schiep ons, Hem behoren wij”.
Ps. 100

De HERE gaf ons
opnieuw een zoon,

MARTIN JOHANNES
(Hans)

ds G. van Keulen
W. van Keulen-de Jong
Gert
Folko
Wieke
Kees
Greetje
Sieto

Emmeloord, 28 februari 1973
Abelenlaan 29

Welke heer wil

KENNISMAKEN

met onze zuster?
Zij is een vlotte, slanke verschijning van 49 jaar. Lengte 1.70 m. Zij houdt van huiselijkheid en het scheppen van sfeer en maakt graag iemand gelukkig. Gaarne een heer uit beschaafd milieu, met veelzijdige interesse. Wie durft te reflecteren?

Br. onder nr. 113 bureau „Opbouw”,
Slotlaan 220, Zeist.

Ik ben een dame van ruim 50 jaar oud en

WIL GRAAG IN KONTAKT KOMEN

met heer van ongeveer dezelfde leeftijd of iets ouder. Misschien blijkt bij nadere kennismaking, dat er mogelijkheden zijn voor een goed verder samen leven. Welke heer, die zich ook vaak eenzaam voelt, wil mij eens schrijven?

Brieven onder nr. 93 bureau „Opbouw”,
Slotlaan 220, Zeist.

Jongeman, 23 jaar oud
zoekt

KENNISMAKING

met een meisje, leeftijd 18 t/m 23 jaar.

Br. onder nr. 103 bureau „Opbouw”,
Slotlaan 220, Zeist.

Ons vakantieplan 1973

Oostenrijk

Deze unieke Jongerenreis naar het Bregenzerwäld wordt dit jaar drie keer gehouden. De reizen 2 juli en 16 juli zijn inmiddels volgeboekt. In verband met de vele aanvragen en om teleurstellingen zoveel mogelijk te voorkomen gaan wij een derde reis inlassen en wel op 13 augustus t/m 22 augustus.

De boerderij van mevr. Flatz in het bergdorp Schwarzenberg geeft ons volop gelegenheid van deze kampeerreis te genieten.

De prijs, alles inbegrepen, ook verzekeringen, f 300,00.

Aanmelden bij de reis- en kampeider

J. WIJNSMA, Langrouwsterweg 296a, Ooster-Nijkerk (Fr.). Telefoon 0 5192-293.

Plaats uw familieberichten in dit blad

Reformatorisch rd dagblad

2^e JAARGANG

Apeldoorn. Korenstraat 9. tel. 05760.15202

ACTUEEL NIEUWS

Binnenland
Buitenland
Regionaal
Parlement
Raads-
verslagen
Gebeurte-
nissen
Economie
Inlichtingen
Ongevallen
Rampen
Beurs-
berichten
Markt-
berichten
Veilingen

Statencour.
Weerbericht
Feuilleton
Stripverhaal
Landbouw-
nieuws
Reportages
Veel foto's
Waterstand
Advertenties

U LEEST VANDAAG IN rd

Voorpagina	1	Buitenland	4
Kerknieuws	2	Economie	5
Binnenland	3	Advertentie	6

KERKNIEUWS

Uitgebreide berichtgeving
Synodeverslagen diverse
kerkgenootschappen

Beroepingswerk
Zendingsnieuws
Schoolnieuws

Universiteit
Boekbesprekingen
Kerkinformatie
Persschouw
Interviews
Jubilea

Verslagen
intredes en
afscheid van
predikanten

DAGELIJKS
KORTE
MEDITATIE

Opiniërende
artikelen
door prof. en
predikanten

Weekendbijlage

RD - PLUS

MEDITATIE
PREDIKBEURTEN
VERHALEN
JEUGDRUBRIEK
PUZZELRUBRIEK
GESCHIEDENISSEN

rd COMMENTAAR

Reeds meer dan
25000 abonnees

krijgen da-
gelijks deze
krant onder
ogen. Vul
ook onder.

staande
bon in en
volg hun
voorbeeld
door ook
een abonne-
ment op
deze

positieve
christelijke
krant in
Nederland
te nemen

BON

voor een abonnement op deze
WERKELIJK VERANTWOORDE KRANT

NAAM :
ADRES :
PLAATS:

Geef ook mij een KWARTAAL/JAARABONNEMENT, voor de prijs van resp.
f28.40/ f110.65, onder aftrek van f4.35 voor 14 DAGEN GRATIS LEZEN

Deze bon in open enveloppe . HET REFORMATORISCH DAGBLAD B.V.
zonder postzegel zenden aan . ANTWOORDNUMMER 92 - APELDOORN